IMPACTUL EVENIMENTELOR DIN CEHOSLOVACIA (1968) ASUPRA MASS-MEDIEI

Boris PARFENTIEV
CZU: 94(437)″1968″:070 bparfentiev@gmail.com

Evenimentele de mai bine de cinci decenii în urmă din Cehoslovacia au lăsat o ampentă profundă asupra evoluţiei mass-media din spaţiul sovietic. Impactul incidentului, numit Primăvara de la Praga, este greu de supraestimat atât pentru evoluţia mass-mediei, cât şi pentru desfăşurarea vieţii politice din întreg spaţiul fostului lagăr socialist.

Primăvara de la Praga a fost o încercare de a reforma sistemul comunist din interior. Liderii partidului comunist cehoslovac au declarat că doresc un „socialism cu față umană", formulă care i-a luat prin surprindere pe liderii partidului comunist de la Moscova. Încă din luna ianuarie 1968, la Praga s-au lansat idei îndrăznețe: reforme economice care să înlăture planificarea excesivă şi birocrația enormă, instaurarea libertății de exprimare şi de circulație, acceptarea multipartitismului – paşi în favoarea extinderii libertăţilor democratice**.** Cenzura a fost semnificativ slăbită, s-au permis discuțiile libere, neîngrădite la radio şi televiziune, a început crearea unui sistem multipartit. A fost declarată dorința de a asigura libertatea completă de exprimare, de întrunire și de mișcare, de a stabili un control strict asupra activităților agențiilor de securitate, de a facilita organizarea întreprinderilor private și de a reduce controlul de stat asupra producției. În plus, a fost planificată federalizarea statului şi extinderea puterilor autorităților subiecţilor din Cehoslovacia – Republica Cehă și Slovacia.

Dar cel mai important era apelul ca **presa să îşi recâştige libertatea.** După două decenii de aflare în lagărul socialist, în Cehoslovacia a fost făcută o tentativă democratică – retragerea cenzurii, dreptul nestingherit la opinii. Câteva luni de zile informația circula necenzurată, în presă apăreau inclusiv opinii şi ştiri cu conţinut antisovietic şi anticomunist. A fost aspectul care a atras cel mai repede atenţia regimului de la Moscova. Kremlinul nu putea îngădui o aşa sfidare. Ca rezultat, trupele Pactului de la Varșovia (Uniunea Sovietică, Polonia, Republica

Democrată Germania, Ungaria, Bulgaria – cu excepţia României), în noaptea de 20 spre 21 august 1968, au invadat Cehoslovacia cu o armată de dimensiuni impresionante: 400.000 de soldați, 800 de avioane, 6300 de tancuri [1] .

De facto, în Cehoslovacia, conducerea ţării doar a pus la îndoială dreptul partidului de a interveni în toate sferele vieţii; presa scrisă şi audiovizualul au fost declarate „mijloace de control asupra activităţii autorităţilor”. Abolirea cenzurii la Praga a fost comentată de Moscova ca o renunţare de la Putere, ca un act contrarevoluţionar, care avea drept scop „capturarea mass-media şi demoralizarea poporului, otrăvirea minţilor maselor truditoare cu veninul ideilor antisocialiste”[2]. Evenimentele din Praga au demonstrat că pentru a face o revoluţie nu mai este nevoie de a pune stăpânire pe poştă, telegraf, poduri cum s-a întâmplat în anul 1917 la Petersburg. Este suficient ca la un post de televiziune să activeze o duzină de jurnalişti cu idei democratice despre libertate. Tocmai emisiunile Televiziunii din Praga au jucat un rol decisiv în desfăşurarea evenimentelor cehoslovace. După acea zi neagră de 21 august 1968 pentru popoarele Cehiei şi Slovaciei, dar şi pentru mişcarea democratică, când a început invazia trupelor militare ale aşa-numitului „Pact Varşovia”, mai mulţi reporteri, comentatori care s-au folosit din plin de euforia perioadei necenzurate a emisiei, au fost scoşi din serviciu, de altfel ca şi mulţi gazetari profesionişti, şi au fost nevoiţi să lucreze în postură de măturători, hamali, paznici, fochişti la instalaţiile de încălzire etc.

Liderii Partidului Comunist al Uniunii Sovietice şi-au dat seama ce pericol potenţial poate deveni televiziunea, alte mijloace de comunicare de masă ieşite de sub controlul strict şi dur al partidului. A fost adoptată o hotărâre specială a CC al PCUS care modifica sistemul de cenzură şi includea responsabilitatea personală a redactorilor pentru devierile de la normele ideologiei comuniste. La 7 ianuarie 1969 mai apare o hotărâre, cea a Secretariatului CC al PCUS „Despre sporirea responsabilităţii conducătorilor organelor de presă, radio, televiziune, cinematografie, a instituţiilor de cultură şi artă pentru nivelul politico-ideologic al materialelor publicate şi repertoriului”. Hotărârea conţinea următoarele stipulaţii: „...În situaţia când se intensifică lupta ideologică

între socialism şi capitalism, o însemnătate deosebită capătă aptitudinile lucrătorilor presei, a oamenilor de artă de a se opune mai hotărât, de pe poziţii de clasă şi de partid contra tuturor manifestărilor ideologiei burgheze, în mod activ şi cu pricepere să promoveze idealurile comuniste, avantajele socialismului, modul sovietic de viaţă; de a analiza profund şi de a demasca diferite curente mic-burgheze şi revizioniste. Însă, unii autori, regizori, directori ai mijloacelor de presă nu ţin cont de criteriile de clasă în evaluarea şi oglindirea problemelor complexe sociale şi politice, a evenimentelor şi faptelor, iar uneori devin purtători de opinii străine ideologiei societăţii socialiste. Sunt unele încercări de a evalua în mod unilateral şi subiectiv perioade importante ale istoriei de partid şi de stat, de a critica neajunsurile dintr-un unghi de vedere de observator nepărtinitor şi nu de pe poziţii de partid şi de interes civic, ceea ce este străin principiilor realismului socialist şi publicisticii partinice.

Unii conducători ai editurilor, ai organelor de presă scrisă, radio, televiziune, ai instituţiilor de cultură şi artă nu iau măsurile necesare pentru a preveni publicarea lucrărilor ideologic eronate, nu lucrează cu autorii de opere, manifestă spirit de concesionism şi oportunism politic, lipsă de principialitate politică în procesul de luare a deciziilor de a publica materiale ideologic vicioase" (*traducerea ne aparţine*) [3].

Înfrângerea reformelor din Cehoslovacia a marcat începutul sfârşitului reformelor în URSS. Regimul devine tot mai represiv în raport cu orice disensiune. Pentru opinia publică sovietică, invazia Cehoslovaciei a încheiat iluzia umanismului revoluționar, ideea comunistă. Regimul a devenit mai cinic, mai sever, mai categoric cu alte opinii asupra viitorului ţării. Invazia Cehoslovaciei în august 1968 s-a dovedit fatală nu numai pentru soarta reformelor economice, legate de numele şefului guvernului sovietic Kosâghin, ci şi un efect extrem de negativ asupra întregii situații sociopolitice din interiorul Uniunii Sovietice, ca să nu mai vorbim de imaginea internațională destul de şifonată a țării în urma acelor evenimente. Aşa cum se întâmplă adesea în istoria ţărilor autocrate, guvernul a răspuns provocărilor externe prin coerciția politicii interne. Speranțele societății pentru o continuare a dezgheţului, cum a fost numită politica de liberalizare, pornită la

începutul anilor ”60, multe dintre caracteristicile căreia s-au păstrat până în 1968, au fost spulberate. Dezgheţul a fost înlocuit cu noi înghețuri, deşi o revenire la represiunile din timpurile staliniste (de care se temeau liberalii şi ceea ce revendicau forţele conservative) nu s-a întâmplat.

În urma evenimentelor din Cehoslovacia, mass-media a fost obligată să respecte întru totul strategiile propagandistice de partid, temele erau fixate conform calendarului evenimentelor oficiale – congrese, plenare, conferinţe de partid, iniţiative politice, economice, comemorări, momente festive. Mass-media, prin politicile sale editoriale impuse de sistemul de putere, au devenit instituţii ce reproduceau aproape mecanic discursul oficial, în care, de facto, erau negate atributele creativităţii şi contestării. Rarele note critice vizau doar unele cazuri individuale de comportament „nedemn de constructorul unei societăţi noi”. Critica însă nu putea să atingă bazele doctrinare ale sistemului, instituţiile acelui sistem, comportamentul liderilor de partid. Puterea indica şi stilistica discursurilor – pe lângă faptul că nu se permitea nicio atitudine critică, se cerea şi cât mai mult entuziasm, ardoare, patos în procesul de oglindire a vieţii cotidiene.

Eşecul Primăverii de la Praga a arătat, odată în plus, că sistemul comunist nu este reformabil, fapt confirmat şi de evenimentele uiterioare din Uniunea Sovietică, care s-a destrămat după iniţiativele gorbacioviste de perestroka şi glasnost (restructurare şi transparenţă). O altă concluzie – mass-media a jucat un rol primordial în schimbările survenite în viaţa politică din ţările numite socialiste.

Referinţe:

1. https://moldova.europalibera.org/a/29436795.html
2. 2..https://www.google.com/search?rlz=1C1AOHY_ruMD715MD715&sxsrf=ALeKk01FKXNWcXMX4_mG1zGmmn6jOS7hzg:1597667386076&q=Abolirea+cenzurii+la+Praga+a+fost+comentat%C4%83+de+Moscova+ca+o+renun%C5%A3are+de+la+Putere,+ca+un+act+contrarevolu%C5%A3ionar,+care+avea+drept+scop+capturarea+mass-media
3. www.tvmuseum.ru